

YEREL KALKINMADA TARIM FİNANSMAN DESTEĞİ OLARAK DOĞRUDAN GELİR DESTEĞİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI (SINDIRGI İLÇESİ ÖRNEĞİ)

*Şakir SAKARYA**

Fatma ÖZMEN□*

H. İbrahim ÖZMEN□□*

ÖZET

Bölgesel politikaların günümüzde geldiği aşama ve özellikle bölgesel farklılıkların giderilmesi konusunda yapılan çalışmaların artması, bölgesel kalkınmanın önemini ortaya koymaktadır. Türkiye açısından bakıldığında da, tarım kesimi sadece insanların beslenmesi ile ilgili olmayıp aynı zamanda istihdam başta olmak üzere sanayi sektörünün birçok alanına hammadde sağlaması ve önemli bir ihracat payı bulunması bakımından da önem taşımaktadır. Bu çerçevede tarım kesiminin yeniden düzenlenmesi ve alt yapı eksikliklerinin tamamlanması büyük bir sorun alanı oluşturmaktadır.

Çalışmada temel amaç, tarım sektörüne uygulanan Doğrudan Gelir Desteği'nin (DGD) tarım politikası ve bir finansman yöntemi olarak incelenmesidir. Çalışmanın odak noktası ise 2000 yılında pilot illerde başlatılıp 2001 yılında ülke geneline yayılmış olan DGD uygulamasının genel olarak ülkenin tarımsal yapısı üzerindeki, özel olarak da Balıkesir ilinin Sındırgı ilçesindeki sonuçlarının incelenmesi ve etkilerinin değerlendirilmesi olacaktır. Çalışmanın diğer bir amacı ve katkısı ise, DGD'den yararlanan çiftçilerin bakış açılarını ve genel değerlendirmelerini öğrenerek düşüncelerini yansıtmak ve öneriler getirmektir.

Anahtar Kelimeler: *Tarımsal Destek Politikaları, Tarımsal Destek Araçları, Doğrudan Gelir Desteği Sistemi.*

JEL Sınıflandırması: *H23, O18, Q1, R38*

□ Yrd.Doç.Dr., Balıkesir Üniv. Sındırgı Meslek Yüksekokulu

□* **Öğr. Gör.** Balıkesir Üniv. Sındırgı Meslek Yüksekokulu

□** **Öğr. Gör.** Balıkesir Üniv. Sındırgı Meslek Yüksekokulu

1.GİRİŞ

Tarımın insan ihtiyaçları ve ülke ekonomisi bakımından önemi değişmez bir gerçektir. Tarihsel açıdan bakıldığında tarımsal üretim konusunda yapılan gelişmeler (devrimle) de bu önemi kaybetmemiştir. Öyle ki, bugün dünya nüfusunun açlık sınırında olan kişi sayısı bu derece artmışken tarımın oluşturduğu bu önemin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Böylesine gelişen, modernleşen ve Gen Mühendisliği de dahil bir çok ilerlemenin yanında açlık sınırında yaşayan bu kadar dünya nüfusu yanında tarım da yeni düzenlemelerin yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bunun için her ülke kendi içinde tarımsal üretim konusunda gerekli olan düzenlemeleri yapmalıdır. Öte yandan bu sorun sadece ülke bazında değil yine tüm dünyayı ilgilendirdiği için uluslararası düzlemde de konunun incelenip tartışıldığı Uruguay Raund gibi platformlarla tarım sektöründeki sorunların çözümüne yönelik adımlar atılmaya çalışılmaktadır. Bu amaçlarla ülkelerde tarım sektörü az veya çok doğrudan ve/veya dolaylı olarak değişik yöntemlerle desteklenmektedir.

Türkiye açısından bakıldığında ise durum sadece insanların beslenmesi ile ilgili olmayıp istihdam sektörü başta olmak üzere sanayi sektörünün birçok alanına hammadde sağlaması ve önemli bir ihracat payı olması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Bu noktada özellikle tarımdaki altyapı eksikliklerinden gıda denetimindeki boşluklara, üretici eğitiminden modern tarımın yaygınlaştırılmasına, Türkiye'nin çözüm bekleyen pek çok sorununa çözüm olarak tarım sektörünün planlanması ve düzenlenmesi çok dikkatle yapılması gereken bir husustur.

Türkiye'de tarım sektörüne yapılan destekler 1990'lı yıllarda yapılan düzenlemelerle birlikte değişim göstermiştir. Bu değişikliklere paralel,

doğrudan gelir desteği toplam desteklerin içinde önemli bir yer edinmiştir. Bu gelişmelerle birlikte daha önce yapılmış olan tarımsal desteklerden farklı olarak çiftçilerin maddi açıdan güçlendirilerek ülkemizde ekonominin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bunun başarılı olup olmadığı ise zaman içinde ortaya çıkacaktır.

2.TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARI

Tarımsal destekleme politikaları, her ülkede farklı şekillerde belirlenmekte ve uygulama ülke koşulları doğrultusunda oluşmaktadır. Ülkelerin genel ekonomik politikaları ile politik yapıları bu konuda temel belirleyici durum olarak karşımıza çıkmaktadır. (Orhan, 1999;42). Tarımsal destek politikaları farklı amaçlara ulaşmak için kullanılabilir. Bu amaçlar OECD tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.(OECD, 1996).

- 1.Üreticilere adil ve yeterli bir yaşam seviyesinin sağlanması,
- 2.Tarım kesimi gelirlerinde dalgalanmaların önlenerek belirli bir istikrarın sağlanması,
- 3.Yurtiçi tarımsal ürün fiyatlarında belirli bir istikrarın sağlanması,
- 4.Yurtdışından kaynaklanan iktisadi krizlerden tarım kesiminin asgari düzeyde etkilenmesi,
- 5.Kırsal kesimin belirli hayat standardına kavuşturularak bu düzeyin korunması,
- 6.Bölgelerarası dengesizliklerin asgari düzeylere çekilmesi,
- 7.Aile işletmeciliğinin teşviki ve korunması,
- 8.Çevresel sorunlar konusunda duyarlılık,
- 9.Tüketiciler için güvenilir düzenli ve yeterli bir ürün arzının garanti edilmesi,
- 10.Tüketicilerin zorlanmayacakları bir fiyatın tespiti.

Geride bıraktığımız yüzyılın son çeyreğinde dünya tarım ve gıda sistemi, ulusal sınırları aşan kurumsal ağ desteği ile hızlı bir değişim geçirerek küresel

sektör haline gelmiştir.(Boehlje, 1999; oranda tarımsal destekleme politikalarını 1029) Yaşanan bu hızlı değişim, aynı da etkilemiştir.

Tablo: 1. Tarım Politikalarında Kavram Değişiklikleri

ESKİ KAVRAM	YENİ KAVRAM
Tarım Çiftçilikdir	Tarım gıda üretim ve dağıtım sitemidir
Dalgalandan Arz	Daha İstikrarlı arz
İç piyasa en önemli Pazar	Dış ve sınıai piyasalar kritik Pazar
Tüketicileri yüksek gıda maliyetlerinden ve kıtlıktan koruyorlar	Tüketicinin harcamalarında gıda payı azalıyor, dünya gıda piyasaları kıtlık tehlikesini azaltıyor
Tüketici gıdanın güvenli olduğuna inanıyor	Tüketici gıda güvenliğini sorguluyor
Tarım için yeterli bütçe kaynakları	Sınırlı siyasi etki
Ürün yetiştirmek	Bütçe açıkları ve bütçeden transferlerde düşüş
Çiftçiye destek hakkıdır	Çiftçiye destek şartlıdır ve ihtiyaca göre verilir

Kaynak: Boehlje, Hoffing ve Shroeder'den aktaran ÇAKMAK, E. – AKDER, H (2005), DTÖ ve AB'deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye'de Tarım, TÜSIAD YA. No. 397, İstanbul, s. 40.

Tarım sektöründe yaşanan değişim tabloda da görüldüğü gibi tarımsal kavramların değişmesi sonucunu doğurmuştur. Bu noktada ileri teknoloji içeren girdilerin artması, çiftçiden perakendeciye uzanan arz zincirinde tüketicilerin belirleyiciliğinin artması, gıda zinciri etkileşimli politikaların terk

edilmesi değişimin özeti olarak söylenebilir. (Çakmak ve Akder, 2005; 41) Tarımsal destekleme politikaları bu amaçlara ulaşabilmek için çok sayıda araç kullanılmaktadır. Bu araçların sınıflandırılması bakımından çeşitlilik bulunmaktadır.

Tablo 2. Tarım Politikası Araçları

Pazar Fiyat Desteği	Çiftçi Fiyat Desteği
	Fiyat Primleri
	İthalat kotaları, gönüllü ihracat kısıtlamaları
	Tarifeler/ İthalat Vergileri
	İhracat İadeleri/Krediler
	Öz tüketim Programları
	Arz Müdahaleleri(üretim/ekim alanı kotaları)
Doğrudan Gelir Desteği	Monopol Organizasyonlar (Pazarlama lordları, ithalat kontrol organizasyonları)
	Doğrudan Ödemeler (doğal afet ödemeleri, zarar ödemeleri, birim alan ve ya hayvan başına yapılan ödemeler, depolama yardımları vb.)
	Ambargo zararlarının karşılanması
Dolaylı Gelir Desteği	Üreticilerden alınan vergiler(negatif destek)
	Sermaye Bağışları (bağış, hibe)
	Ayrıcalıklı Kredi (faiz sübvansiyonları)
	Girdi Sübvansiyonları (gübre, ilaç, sulama, tohumluk, taşımacılık vb.)
	Sigortalama
Diğer Destekler	Depolama
	Tarımsal araştırma, eğitim ve yayım
	Teftiş, kontrol hizmetleri
	Rasyonelleştirme ve tarımsal yapıları iyileştirmeye yönelik önlemler
	İşleme ve pazarlama, Taşımacılık ayrıcalıkları
	Vergilendirme Ayrıcalıkları
Bölgesel ve ulkesel düzeydeki önlemler	

Kaynak: Osman Z.ORHAN, “Türkiye’de Tarımsal Destekleme ve Taban Fiyatları Politikası” İTO Ya. No:1999/62,s.42–43.’den yararlanılarak tablolştırılmıştır.

3. TÜRKİYE’DE TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKASI ARAÇLARI

Türkiye’de tarımsal reformlar, piyasa reform stratejisinin bir parçası olarak değil, büyük bütçe açıklarını kapatmak amacıyla gerçekleştirilmektedir. (Kesbiç vd., 2005; 13) Bu anlayış tarım sektörünün sorunlarının çözümünü güçleştirmektedir.

3.1. Genel Değerlendirme

Tarım sektörü Türkiye ekonomisine önemli bir katkı sağlamakla birlikte bu katkı yıllara yaygın olarak azalmaktadır. (Demirbaş, 2005; 73) Türkiye’de tarım politikalarının değerlendirilmesindeki en büyük güçlük amaçlarının tam olarak ne olduğunun belirlenememesinde ortaya çıkmaktadır. Genelde kırsal politika ile tarım politikası, amaçlar ile araçlar ve kısıtlar birbirlerine karışmış durumdadır. Türkiye’nin resmi genel ekonomik ve sektörel hedeflerinin ortaya konduğu Beş yıllık kalkınma planları incelendiğinde bu karmaşa açıkça ortaya çıkmaktadır. (Çakmak vd., 1999; 51) Örneğin ülkemizde tarımsal destek politikası denildiğinde taban fiyat politikası akıllara gelmektedir. (Dinler, 2000; 294)

Tablo 3. Türkiye’de kullanılan Tarımsal Politika Araçları

Destekleme taban fiyatları	Hedef fiyat farkı ödeme	Teşvik primi
İthal /ihrac sınırlamaları	İthal/ihrac vergileri	İhrac sübvansiyonu
İhrac/ithal tekelleri	Erken söküm teşvik primi	Üretim teşvik primi
Avans ödeme	Emanet alım sistemi	Toplu konut fonu
Ekim alanı sınırlamaları	Üretim kontrolü	Üretim kısıtlaması tazminatı
Doğal afet yardımları	Ürün değiştirme ödemeleri	Destekleme/tabana fiyatları
Hedef fiyat farkı ödeme	Teşvik primi	İthal/ihrac sınırlamaları
İthal/ihrac vergileri	İhrac sübvansiyonu	İhrac/ithal tekelleri
Erken söküm teşvik primi	Üretim teşvik primi	Avans ödeme
Emanet alım sistemi	Toplu konut fonu	Ekim alanı sınırlamaları
Üretim kontrolü	Üretim kısıtlaması tazminatı	Doğal afet yardımları
Ürün değiştirme ödemeleri		

Kaynak: Çakmak, E. H., Kasnakoğlu, H. Akder, H. (1999) Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye, TÜSİAD, Yayın No: TÜSİAD-T/99-12/275, İstanbul, s.52.

Ülkemizde özellikle 1950’li yıllardan 1990’ların sonuna kadar giderek artan yoğunlukta olmak üzere tarımsal ürünlerin taban fiyatı politikası izlenerek desteklendiği görülmektedir. Buna karşın özellikle girdi maliyetlerinin düzeyinin düşürülmesi şeklinde özetlenebilen, fiyat dışındaki destekleme politikaları aynı yoğunlukta uygulanmamıştır. (Dinler, 2000; 284) Uygulanan tarımsal destekleme politikasının gerek ekonominin genelinde yarattığı sorunları, gerek kamu finansmanı üzerindeki yükünü azaltmak için 1990’lı yıllarda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Tarımsal destekleme politikalarının belirlenmesi amacıyla 1992 yılında Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu’na bağlı ve ilgili

kuruluşların temsilcilerinden oluşan bir alt kurul oluşturulmuştur. 1990’lı yıllarda tarımsal desteklemenin ekonomi ve kamu finansmanı üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla bir dizi tedbir alınmış, bunlardan bir bölümü kısa süre uygulandıktan (1995 yılı sonunda gübre sübvansiyon oranının yükseltilmesi, 1997 yılında tütün kotasının kaldırılması, 1997 yılından itibaren dünya fiyatlarından uzaklaşması, 1998 yılından itibaren kararnemelerde hububat satış fiyatlarının belirlenmesi uygulamasının kaldırılması gibi) sonra geriye dönüş ortaya çıkmıştır. (Yükseler, 1999; 1)

Türkiye tarım sektörü politikaları 1999 sonlarında uygulanmaya başlanan “İstikrar Programı” ile yeniden değişim

göstermiştir. Tarım sektörü politikaları programın önemli bölümlerinden birini oluşturmaktadır. Yine bu dönemde, AB üyeliği sürecinde yayımlanan Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program ile son İlerleme Raporu, tarım sektörü ile ilgili önemli belirlemeler içermektedir. Aynı zamanda, “İleri Tarım Müzakereleri” kapsamında Dünya Ticaret Örgütü Cenevre Çerçeve Anlaşması, tarım yapıları üzerinde önemli bir başka gelişmedir. (Günaydın ve Diğ., 2004; 47)

3.2. Tarımsal Destek Aracı Olarak DGD Sistemi

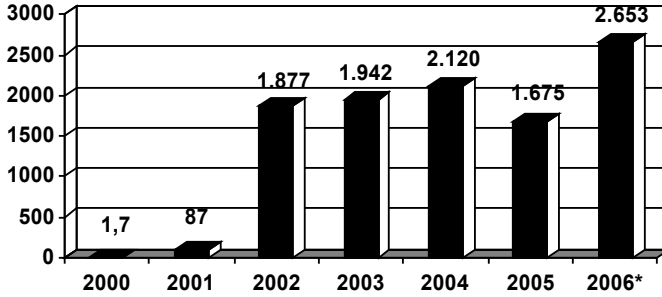
Klasik destekleme araçlarının tarım sektörüne sağlanan destekleri hedeflere ulaşmada etkin olmaması, kamu maliyesine getirdiği yüklerin izlenememesi ve uluslar arası tarım sistemi ile bütünleşme farklılıklarının olması alternatif destekleme sistemlerinin uygulanması ihtiyacının sebepleridir. (Yener, 2002; 31) DGD bu ihtiyacın sonucu olarak Türkiye’de 1999 yılı sonunda IMF ile imzalanan Standby Anlaşması çerçevesinde uygulanan “istikrar programı” kapsamında, Türkiye tarımsal destekleme politikalarında radikal bir değişiklik olarak gündeme gelmiştir. DGD’nin uygulanması ile birlikte diğer tüm destekleme sistemlerinden vazgeçildiği düşünülmektedir. Tarıma yönelik destekleme politikalarının büyük ölçüde yerini almış görünen DGD hiçbir ülkede tek başına uygulanmamaktadır. (Eşioğ, 2004b; 79)

Doğrudan gelir desteği, “mevcut ve gelecekteki üretim miktarı, girdi kullanımı veya gelir düzeyleri ile

ilişkilendirilmeksizin üreticilere yapılan transferleri (pure decoupling or decoupled payments)” veya bu politikanın hedeflediği gruplara çeşitli şartların ileri sürülmesi ile telafi edici ödemeler (compensatory payments) ve piyasa fiyatı ile hedeflenen gelir düzeyine karşılık gelen fiyat arasında farkın, ödemeler veya prim sistemi (deficiency payments) şeklinde üreticilere verilmesi ile yapılmaktadır. (Babacan, 1999; 2) Tarım kesimine yapılan doğrudan ödemeler, serbest pazardaki çiftçilerin kayıplarının tazmin edilmesi ve ürüne dayanmayan bir ödeme modeli ile tüm çiftçilerin sistem içerisine alınıp, verimin artmasını ve eşitsizliğin kaldırılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. (Oğuz, 2005; 81)

DGD sistemi gelişmiş ülkeler için ticarete rekabet üstünlüğü sağlayıcı bir politika aracı iken; yapısal sorunları bulunan az gelişmiş/gelişmekte olan ülke gruplarında, uygulanan DGD sistemi ise, tarımsal üretim yapılarında olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. (Günaydın vd., 2004; 49) DGD pek çok ülkede uygulanmaktadır. ABD’de 1996 tarihinden itibaren, AB’de ise 1992 yılında yapılan Mac Sahrı reformu ile uygulanmaya başlanmıştır. (Ülkü, 2006, s. 19–20) ABD ve AB dışında NAFTA üyesi olan Kanada ve Meksika, Norveç, İsviçre’de uygulanmaktadır. (Demirci, 2003; 7–23; Gençler ve Artukoğlu, 2003; 32-43) AB’de 2003 yılında yapılan reformlar ile sistem “Doğrudan Ödeme (Direct Payment)” ve “Tek Ödeme (Single Payment)” olarak adlandırılmıştır. (Çakmak ve Akder, 2005; 125)

Grafik 1. 4. 2002-2006 Yılları Arası Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri (Milyon YTL)

* 2006 yılında yapılan ödemenin 1 milyar YTL'si 2004 yılına aittir.

Kaynak: www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?fl=../duyurular/tarim_sektorunde_son_gelistmeler.doc

Türkiye’de, Çiftçi Kayıt Sistemi kapsamında 12.12.2000 tarih ve 2000/2172 tarihli karar ile tarımda Doğrudan Gelir Desteği uygulanması hükme bağlanmış olup, bu hususta 21.6.2001 tarih ve 2001/15 sayılı Uygulama Tebliği yürürlüğe girmiştir. (Kurtoglu, 2003; 66–67) Türkiye’de uygulanan DGD sistemi, farklı kesimlerden farklı tepkiler almıştır. En büyük gerekçe ise, DGD sisteminin uygulanmasında istenilen düzeye ulaşılamamış olması gösterilebilir. DGD’nin diğer destekler kalktıktan sonra üreticinin gelir kayıplarının önlenmesi amacı ile uygulanmasına karşın, DGD’nin tek başına tarım sorunlarını çözebilecek bir uygulama olmadığı görülmüştür. (Bor, 2005; 48-49) Yapılan araştırmalarda bazı kesimlerde DGD’nin çiftçilerin tarımsal gelirlerini %0,01 oranında artırdığı gözlemlenmiştir. (Gençler ve Artukoğlu, 2003; 98) Başka bir değerlendirme, DGD sisteminin finansman yükünün bütçede yer alması nedeniyle, vergi mükelleflerinin üzerinde olmasıdır. (Yükseler, 1999; 19) Sistemin devlete olan maliyetinin daha da büyümesi olasıdır. DGD sisteminin kronikleşmiş bütçe açıklarını arttırması düşünülmektedir. (Gökdemir, 2004) Ülkemizde icar yoluyla yapılan üretim azımsanamayacak ölçüdedir. Bu nedenle DGD ödemelerinin kimin toprağı işlediğini dikkate almadan yapılması, sistemin tarımsal üretime ilişkin bir hedefinin olmadığı düşüncesini oluşturmaktadır. (Eşioğ, 2004a; 89)

4. DGD SİSTEMİ ÜZERİNE YAPILAN ALAN ARAŞTIRMASI

4.1.Araştırmanın Amacı

Çalışmada temel amaç, tarım sektöründe uygulanan doğrudan gelir desteğinin tarım politikası ve bir finansman yöntemi olarak incelenmesidir. Çalışmanın odak noktası ise 2000 yılında pilot illerde başlatılıp 2001 yılında ülke geneline yayılmış olan DGD uygulamasının genel olarak ülkenin tarımsal yapısı üzerindeki,

özel olarak da Balıkesir ili Sındırgı ilçesindeki sonuçlarının incelenmesi ve etkilerinin değerlendirilmesidir. Çalışmanın diğer bir amacı ve katkısı ise, DGD’den yararlanan çiftçilerin sisteme bakış açılarını ve genel değerlendirmelerini öğrenerek düşüncelerini yansıtmak olmuştur.

4.2.Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma Balıkesir ili Sındırgı ilçesinde yapılmıştır. Araştırma

Kapsamında 140 kişiye anket formu verilmiş ve bunların tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Anket 2006 yılı Ağustos ayında DGD ödemelerinin yapılması esnasında uygulanmıştır.

4.3.Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde, öncelikle temel bilgiler edinilerek teorik ve yapısal bir çerçeve oluşturulmuştur. Sonrasında da DGD'nin değerlendirilmesine yönelik 28 sorudan oluşan anket formu hazırlanmış ve Sındırgı ilçesinde DGD'den yararlanmakta olan çiftçiler üzerinde 2006 yılı DGD ödemesi son döneminde uygulanmıştır. Ankette ilk altı soru anket uygulanan kişilerin demografik özelliklerinin belirlenmesine yönelik, diğer sorular ise ankete katılanların gelir ve sosyal güvenlik durumları, tarımsal özellikler ve DGD sistemine bakışları ile ilgilidir. Elde edilen veriler SPSS programında değerlendirilerek frekans ve oransal dağılımları belirlenerek yorumlanmıştır.

4.4.Araştırma Değerlendirilmesi

Sonuçlarının

Yapılan anket uygulamasının değerlendirme sonuçları aşağıda açıklanmıştır.

Tablo 5'de ankete katılanların genel olarak demografik özellikleri verilmiştir. Tablodan da görüleceği gibi ankete katılanların yaş dağılımlarına bakıldığında, %58'inin orta yaş(30-49 yaş) gurubunda yer aldığını görmekteyiz. %32'sinin ise 50 yaş ve üstünde yer aldığını, %9'unun ise genç yaş(20-29) gurubunda yer aldığını görüyoruz.

Ankete katılanların cinsiyet dağılımına bakıldığında ise, %93 gibi büyük bir oranda erkeklerden oluştuğunu ve sadece %7'sinin kadınlardan oluştuğunu görüyoruz. Aynı şekilde katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında ise %46'sının ilkökul, %16'sının ortaokul, %6'sının lise ve %3'ünün de üniversite mezunu olduğunu görüyoruz. Burada ilginç olan sonuç %29 gibi yüksek bir oranda, katılımcıların eğitim durumlarının olmamasıdır. Bu ya okur-yazar olmadıklarını ya da ilkökuldan terk olduklarını gösterir. Bu oranı büyük ölçüde (%32 gibi) 50 yaş ve üstü katılımcıların oluşturduğu söylenebilir.

Tablo 5. Demografik Dağılım

	Yaş Dağılımı					Cinsiyet Dağılımı		
	V/A	20-29	30-39	40-49	50-+	Kadın	Erkek	
f	3	12	33	47	45	10	130	
%	0,02	0,09	0,24	0,34	0,32	0,07	0,93	
	Eğitim Durumu					Medeni Durum		
	Yok	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Evli	Bekar	Dul
f	41	64	22	9	4	118	16	6
%	0,29	0,46	0,16	0,06	0,03	0,84	0,11	0,05
	Ailede yaşayan kişi sayısı				Tarımda çalışan kişi sayısı			
	2-3	4-5	6-7	8-+	2-3	4-5	6-7	8-+
f	38	82	17	3	85	47	8	0
%	0,27	0,59	0,12	0,02	0,61	0,34	0,05	0

Ankete katılanların medeni durumlarına bakıldığında ise, %84'ünün evli, %11'inin ise bekar iken %5'nin de dul olduğu görülmektedir. Bu soruya paralel ailede yaşayan kişi sayılarına bakıldığında ise, %59 gibi bir oranla

ailenin 4-5 kişiden oluştuğu görülmektedir. Diğerlerinde ise durum, %27 ile 2-3 kişiden, %12 gibi bir oranda da 6-7 kişiden oluştuğu görülüyor. Ankete katılanların %2'sinde ise yaşayan kişi sayısı 8 kişiden fazladır. Ailede

yaşayan kişi sayılarına paralel, bu kişilerin tarımda çalışan sayılarına bakıldığında ise, %61’inde 2-3 kişinin

çalıştığı, %34’ünde ise 4-5 kişinin çalıştığı görülmektedir.

Tablo 6. Gelir ve Sosyal Güvenlik Durumu

	Yıllık kazanç Düzeyi (YTL)					Sosyal Güvenlik Varlığı				
	500-999	1000-1999	2000-2999	3000-3999	4000-+	Bağkur	SSK	Özel	Yeşil Kart	Yok
f	6	15	25	62	32	65	4	11	26	34
%	0,04	0,11	0,18	0,44	0,23	0,46	0,03	0,08	0,19	0,24

Tablo 6’de ise ankete katılanların gelir ve sosyal güvenceleriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Buna göre ankete katılanların çok büyük bir kısmının yıllık gelirlerinin 4.000 YTL’nin altında olduğunu görüyoruz. Tablo:5’de yer alan ailede yaşayan kişi sayıları ile karşılaştırıldığında bu kişilerin büyük ekonomik güçlük içinde oldukları söylenebilir. Çünkü ailede yaşayan 4’den fazla kişi sayılarına bakıldığında bu

oranın da %73 olduğu görülecektir. Ankete katılanların %23’ünün yıllık gelirleri ise 4.000 YTL’den fazladır. Ankete katılanların sosyal güvencelerine bakıldığında ise, %46’sının Bağkur’lu, %3’ünün SSK’lı ve %8’inin de özel sigorta kapsamında olduklarını görüyoruz. Ankete katılanların %19’u Yeşil kart kapsamında iken %24’ünün ise hiçbir sosyal güvencesinin olmadığını görüyoruz.

Tablo 7. Tarımsal Genel Özellikler

	Arazi Büyüklüğü (Dönüm)						Arazi Sahipliği		
	Yok	0-19	20-39	40-59	60-79	80-+	Tamamen Sahiplik	Kısmen Sahiplik	Tamamen İcar
f	6	11	47	50	18	8	78	55	7
%	0,03	0,08	0,34	0,36	0,13	0,06	0,56	0,39	0,05
	Tarımsal Araç Sahipliği			Kooperatif Üyeliği			Girdi Kaynaklarının Temini		
	Traktör	Diğer	Yok	Evet	Hayır	V/A	Kişisel Gelirden	Kredi İle	Kooperatif
f	92	4	44	73	63	4	107	4	29
%	0,66	0,03	0,31	0,52	0,45	0,03	0,76	0,03	0,21
	Üretilen Tarım Ürünü								
	Ekim Yapılmıyor	Yalnız Tütün	Yalnız Tahıl	Yalnız Sebze	Tütün ve Tahıl	Tütün ve Sebze	Tahıl ve Sebze	Tütün, Tahıl ve Sebze	
f	5	2	23	11	59	9	18	13	
%	0,04	0,01	0,16	0,08	0,42	0,06	0,13	0,09	

Tablo 7’de ankete katılanlarla ilgili tarımsal özellikler verilmiştir. Buna göre ankete katılanların arazi büyüklüklerine bakıldığında %36’sının arazi büyüklüğü 40-59 dönüm arasında iken %34’ünün 20-39 dönüm arasındadır. Toplam %19(13+6)’nın büyüklüğü ise 60 dönüm ve üstündedir.

Bu kişilerin arazi sahipliklerine bakıldığında ise, ankete katılanların

%56’sı arazilerin tamamen kendilerine ait olduğunu, %39’u kısmen sahip olduğunu belirtmişlerdir. %5’i ise arazilerini tamamen icarladığını belirtmiştir. Yine tarımsal genel özelliklerle ilgili olarak tarımsal araç sahipliği sorulduğunda, %66’sı traktöre sahip olduğunu, %31’i ise tarımsal bir araca sahip olmadığını belirtmiştir.

Ankete katılanların %52'si kooperatif üyeliğine sahip iken %45'nin herhangi bir kooperatif üyeliğinin olmadığı görülmektedir. Yine ankete katılanların %76'sı gibi büyük bir oranı tarımsal faaliyetlerinde kullandıkları girdi kaynaklarını kendi imkanları ile temin ederken, %21'i kooperatifler aracılığıyla yaptığını açıklamıştır. Girdi kaynaklarını kredi yoluyla çözüm bulanların oranı ise %3'dür.

Yine ankete katılanlara tarımsal faaliyetleri içerisinde üretmiş oldukları

ürünler sorulduğunda farklı cevaplar alınmıştır. Buna göre, ankete katılanların %42'si tütün ve tahıl ürünlerini ürettiğini, %16'sı yalnızca tahıl ürettiğini, %13'ü tahıl ve sebze, %9'u Tütün, tahıl ve sebze, %8'i yalnız sebze, %6'sı da tütün ve sebze üretimi yaptığını açıklamıştır. Ankete katılanların %4'ü ise ekim yapmadığını açıklamıştır. Buna göre yaygın olan üretimin tütün, tahıl ve sebze olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 8. DGD'ye Genel Bakış

	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Çiftçi kayıt sistemi bilgisi sahipliği	13	0,09	127	0,91
DGD bilgisi sahipliği	12	0,09	128	0,91
DGD ile ilgili bilgi edinme isteği	132	0,94	8	0,06
DGD yararlı olduğunu düşünüyor musunuz?	96	0,69	44	0,31
DGD miktarı yeterli mi?	3	0,02	137	0,98
DGD'yi adil bir sistem olarak görüyor musunuz?	41	0,29	99	0,71
DGD yaygın olarak yararlanıldı mı?	135	0,95	7	0,05

Tablo 8'de ise ankete katılanların DGD sistemine genel bakışlarını yansıtan sorular yer almaktadır. Buna göre ankete katılanların %91 gibi büyük bir oranda hem çiftçi kayıt sistemi ve hem de DGD ile ilgili bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Ancak katılımcıların %94 oranında DGD ise ilgili bilgi edinme isteğinde oldukları görülmüştür. Bu sonuçlara göre, Türkiye'de DGD sistemi ile ilgili yeterli bir aydınlatmanın olmadığı söylenebilir.

Yine ankete katılanlara DGD sisteminin yararlı olup olmadığı sorulduğunda %69'unun uygulamayı yararlı bulduğunu, %31'i ise yararlı bulmadığını

açıklamıştır. Ancak ankete katılanların sistemi olumlu bulmalarına rağmen %98 gibi çok büyük bir oranda verilen DGD'nin miktarını yetersiz bulmaktadırlar.

Ankete katılanların %71'i DGD sistemini adil olarak da görmezken, %29'u adil olarak değerlendirmektedir. Bunun altında yatan temel neden ise, desteğin başlangıçta ekim yapana değil de arazi sahibine verilmiş olması ve şuanda da kısmi (uygulamada) olarak bunun devam ediyor olmasıdır. DGD'den yaygın olarak yararlanıldı mı sorusuna alınan cevaplar ise %95 oranında evet olmuştur.

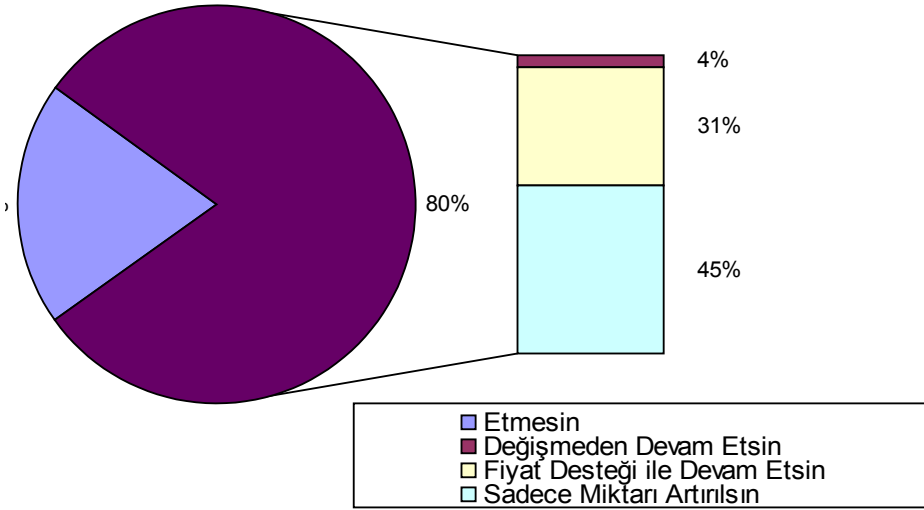
Tablo 9. DGD'nin Üretime Etkisi

	Üretimi artırıcı	Üretimi Azaltıcı	Etkisi Yok	V/A
f	27	21	88	4
%	0,19	0,15	0,63	0,03

Tablo:9'de ise DGD'nin yapılan üretime bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre anket katılanların %63'üne göre DGD'nin

üretimine etkisi olmazken, %19'u üretime arttırdığını, %15'i ise üretime azalttığını ifade etmektedir. Ankete katılanların %3'ünden ise veri alınmamıştır.

Grafik 2. DGD'nin Devam Etmesini İster Misiniz?

Yukarıdaki grafikte ise DGD'nin devam edip etmemesi konusundaki durum gösterilmiştir. Buna göre ankete katılanların %80'i uygulamanın devam etmesini isterken %20'si ise uygulamanın devam etmesini istememektedir. Ayrıca

uygulamanın devam etmesini isteyenlere, uygulamanın nasıl devam etmesi sorulduğunda ise; %4'ü değişmeden, %31'i fiyat desteği ile devam etmesini, %45'i ise sadece miktarının artırılarak devam etmesini istemektedirler.

Tablo 10. Tarımsal Destek Değerlendirilmesi

	Tarımsal Destekten yararlandınız mı?			Yararlanılan Tarımsal Destek Türü			Önceki Destekler ile DGD karşılaştırılması	
	Hayır	V/A	Evet	Girdi Desteği	Teknik Destek	Fiyat Sübvansiyonu	Olumlu	Olumsuz
f	69	8	63	49	4	20	40	100
%	0,49	0,06	0,45	0,35	0,03	0,14	0,28	0,72

Tablo 10'da ise genel olarak tarımsal desteklerin değerlendirilmesi yer almaktadır. Buna göre ankete katılanların %49'u tarımsal desteklerden yararlanmadığını, %45'i ise yararlandığını ifade ederken %6'sından ise veri alınmamıştır. Yararlanılan tarımsal destek türlerine bakıldığında ise

en fazla %35 ile girdi desteğinden yararlandığını görüyoruz. Daha sonra ise %14 ile fiyat sübvansiyonundan, %3 ile de teknik destek olarak yararlandığını görüyoruz. Önceden uygulanan tarımsal destek politikalarıyla yeni uygulanan DGD sisteminin karşılaştırılması sorulduğunda ise, ankete

katılanların %72'sinin DGD sistemini

olumsuz değerlendirdiğini, %28'inin ise olumlu değerlendirdiğini görmekteyiz.

SONUÇ

Tarımsal destekleme politikaları, her ülkede farklı şekillerde belirlenmekte ve uygulamalar ülke koşullarına göre değişebilmektedir. DGD, tarımsal destek politikası araçlarından bir tanesidir. Türkiye ulusal tarım politikalarını belirlerken, aynı zamanda uluslararası tarım politikası kararlarına da uymak durumundadır. Ayrıca AB ile tam üyeliği hedefleyen ilişkileri nedeniyle de tarım politikası uygulamalarının AB mevzuatına uygun olarak oluşturulması yükümlülüğü de bulunmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu yapı itibarıyla, uygulanan DGD'nin ülkemizde gerek bölgesel farklılıkların giderilmesinde, gerekse bölgesel kalkınmanın sağlanmasında ve tarım kesiminin küresel rekabet edebilirliğinde yetersiz ve etkisiz kaldığı gözlemlenmektedir.

Yapılan araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde;

- Tarım kesimine ÇKS ve DGD ile ilgili bilgi aktarımı yeterli ölçüde yapılmamıştır. Çiftçilerin büyük bir oranda DGD ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmadıkları (%91) ve uygulama ile ilgili bilgi edinme isteğinde oldukları tespit edilmiştir.
- Araştırmaya katılanların %69'u DGD'nin yararlı bir uygulama olduğu görüşünde iken yapılan destek miktarının yetersiz olduğunu dile getirmektedirler ve %99'u sistemi adil bir sistem olarak görmemektedirler.
- Araştırma sonucunda elde edilen önemli bir bulgu ise, temelde DGD ile üretim miktarında bir artış yaşanabileceği yönündeki beklentilerin oluşmamış olmasıdır. Ankete katılanların %63'ü DGD'nin

üretimi artırıcı bir etkisinin olmadığını ifade etmişlerdir.

- Yine araştırma sonucunda, ankete katılanların %80'i DGD'nin devam etmesini isterken, bununda %45'i sadece miktarının arttırılmasını istemektedir. %31'i ise Fiyat desteği ile birlikte devam etmesini istemektedir.
- DGD sistemi, önceden uygulanan tarımsal destek politikaları ile karşılaştırıldığında, yaşanan değişim ankete katılanların %72'si tarafından olumsuz olarak algılanmaktadır

Yukarıda ifade edilen sonuçların dışında, DGD ile ilgili yapılan anket çalışmasında anket formuna aktarılamayan, saptanan bazı sonuçlar da elde edilmiştir. Örneğin, anket soruları dışında çiftçiler üzerinde ÇKS ve DGD'nin devletin vergi almak için uyguladığı bir sistem olduğu ve kendilerine vergi yükü oluşturacağı korkusu gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmelerde çiftçilerin pek çoğu devletin kendilerine, doğrudan gelir desteğinin yerine, üretmiş oldukları ürünlerin masrafları karşılayacak (araziye değil, üretene/üretime destek) ve daha iyi bir gelir seviyesine ulaştıracak nitelikte bir destekleme sisteminin uygulanmasını beklemektedir. Yapılan diğer bir saptama ise çiftçilerin yıllık gelirlerini ifade etmekte isteksiz ya da hesapsız (bilgisiz) olmasıdır. Bu durum genel olarak desteklemeleri tartışırken çiftçilerinin genel ekonomik durumlarını ölçebilecek bir mekanizma olmadığını göstermektedir.

Yapılan araştırma sonrasında DGD için sonuç olarak denilebilir ki, tarım sektörünün sorunlarının çözümü için uygulanan "tarım reformu" olarak, geniş bir perspektif sağlamaktan uzak

görülmektedir. Burada sorun sadece gelişime karşı olan dirençten de politikadan kaynaklanmamakta, aynı zamanda tarım kesimindeki değişim ve kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKDER, H., (2003), Türkiye Tarım Politikasında “Destekleme Reformu”, Asomedia, Aralık 2003.
- BABACAN, A., (1996), Dünyada ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme: Uluslararası Kısıtlar Altında Türkiye İçin Bir Destekleme Sistemi, DPT, Ankara.
- BABACAN, A., (1999), Genel Tarım Politikaları Çerçevesinde Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi, DPT Ya., Ankara.
- BOEHLJE, M., AKRIDGE, J., DOWNEY, D. (1995), Restructuring Agribusiness for the 21st Century Downey, Agribusiness, Nov95, Vol. 11 No. 6, p493-500
- BOEHLJE, Michael (1999), Structural Changes in the Agricultural Industries: How Do We Measure, Analyze and Understand Them?, American Journal of Agricultural Economics, Proceedings, Vol. 81 Issue 5, p1028.
- BOR, Ö., (2005), Doğrudan Gelir Desteği Sistemi Sonrasına Bir Bakış, Akdeniz Üniv. İİBF Dergisi, S. 9.
- ÇAKMAK, E. – AKDER, H (2005), DTÖ ve AB’deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye’de Tarım, TÜSİAD Ya., No. 397, İstanbul.
- DEMİRBAŞ, N., (2005), Türkiye Ekonomisinde Tarıma Dayalı Sanayinin Yeri ve Önemi, MKU Ziraat Fakültesi Dergisi, S. 10 (1-2).
- DEMİRCİ, S., (2000), Doğrudan Gelir Desteği Sistemi ve Uygulamalar: Literatür İncelemesi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- EŞİOK, A., (2004), Kalkınma Sürecinde Tarım Sektörü: Gelişmeler, Sorunlar, Tespitler ve Tarımsal Politika Önerileri Cilt II, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara.
- EŞİOK, A., (2004), Kalkınma Sürecinde Tarım Sektörünün Ekonomideki Yeri, Yapısı ve Gelişme Dinamikleri (1923-2004) Cilt I, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara.
- GENÇLER, F. – ARTUKOĞLU, M. M., (2003), Türk Tarımı Açısından Doğrudan Gelir Desteği Sisteminin Değerlendirilmesi: Akhisar İlçesi Örneği, İzmir Ticaret Borsası Ya. No. 79, İzmir.
- GÖKDEMİR, B., (2004), TARIMDA PİYASA REFORMU: Türk Tarımı Özelinde Tarım ve Rekabet Politikası İlişkisi, Rekabet Kurumu YA., No. 143, Ankara.
- GÜNAYDIN, G. ve Diğ. (2004), Tarımsal Yapılarda Değişme ve Gelişmeler, II. Tarım Şurası 29 Kasım-1 Aralık, Ankara.
- KESBİÇ, Y.-BALDEMİR, E.-DOĞAN, S., (2005), Rekabet Gücünün Ölçümü ve Önemi: Türk Tarım Sektörü İçin Bir Analiz, VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, 26-27 Mayıs 2005, İstanbul.
- KURTOĞLU, Y. (2003), Cumhuriyetin 80. Yılında KİT’ler, Hazine Dergisi, Cumhuriyetin 80. Yılı Özel Sayısı, Ankara.
- OECD. (1995), Adjustment in OECD Agriculture: Issues and Policy Responses, Paris.
- OECD. (1996), Agricultural Policies, Markets and Trade in OECD Countries, Paris.
- OĞUZ, B. (2005), AB İle Müzakere Sürecinde Tarım ve Gıda Sanayinin Rekabetliliği,

İstanbul Ticaret Odası YA., No. 2005-25, İstanbul.

ORHAN, O. S., (1999), Türkiye’de Tarımsal Destekleme ve Taban Fiyat Politikası, İstanbul Ticaret Odası Ya., No. 62, İstanbul.

TÜSİAD, (1999), Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye, Yayın No. TÜSİAD/T/99-12/275.

ÜLKÜ, E.S., (2006), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Reformları, İktisadi Kalkınma Vakfı YA., No. 193, İstanbul

YÜKSEKLER, Z. (1999), Tarımsal Destekleme Politikaları ve Doğrudan Gelir Desteği Sisteminin Değerlendirilmesi, DPT Çalışma Raporu, Ankara.